

Gál Sándor köszöntése

Tisztelt ünneplő Közönség, Barátaim!
Kedves Sándor!

Valamikor, több mint harminc éve, amikor még csak átutazó kerékpáros turista voltam ebben a tájban, az egyik temető kertben pihentünk meg, s míg a többiek egy szusszanásnyira leheveredtek a fűbe, engem a faragott fejfák díszítése fogott meg. (Megjegyzem, ekkortól foglalkozom tudatosan az ősi magyar jelzésrendszerrel, ami a költői metaforák édestestvére.) Meg is kérdeztem egy virágokat öntöző nénikétől, hogy miért nem egyformák a fejfák? A válasz nagyon egyszerűnek tűnt: aki gyermek volt halálakor, annak egy lépcsőfok sordísz, a fiatalnak kettő, a férfikorúnak három, az öregnek négy lépcsőfok jár.

„És mikortól számít öregnek?” – kérdem.

„Hogyhogy mikortól?” – mondta teljesen zavarodottan. – *Hát látszik rajta, nem!?*”

Ezt a tökéletes meghatározást nem is firtattam tovább. Csakhogy akkor nekünk, alig túl a húszon, már az ötvenesek is öregnek tűntek. Egyáltalán mindenki, aki nem pattant fel velünk együtt a biciklire, hogy a várvédő Dobó István falujától a Csallóközig bejárja velünk ezt az ősi magyar földet, ahol szüleinktől gerinces helytállásra kaptunk útlevelet, de az államhatalom szinte naponta azt tudatosította velünk, hogy mi itt csak megtűrt idegenek vagyunk, ideiglenes alkalmazott bérmunkások, akiket csak akkor állandósítanak, ha mindenben igazodunk egy pánszláv-bolsevista követelményrendszerhez. Olyan nagyon jól esett akkor, ha valaki mégis megerősített abban, hogy szüleink, nagyszüleink szóltak igazat.

Így lettél, Sándor, már az első találkozásakor is, eddigi életed félútján, 1972-ben egy jászói táborozáskor lelki jóbarátom. Bár akkor, mint újonc egyetemista és kezdő irodalmár úgy néztem rád, a sok kötetes íróra, mint egy előttem járó bölcs öregre, akire nagyon érdemes odafigyelni. Pedig hát a nénike meghatározása szerint mostanra, bár kétszer annyi vagy, sem lettél öreg, sem aggastyán. Ám minden bizonnyal tapasztaltabb, bölcsebb és megfontoltabb. Vannak dolgok, amelyektől néhány éve még indulatba jöttél, ma pedig csak legyintesz rájuk, hogy múltó hülyeség, ami elszáll, mint a hajnali dér, és nem érdemes rájuk időt pazarolni. De azt is tudom, hogy még mindig lázba jössz, amikor a hatalmi önzés és az emberi ostobaság egy asztalnál dőzsöl Heródes kocsmájában, és jövőnket, gyermekeinket veszélyezteti, népünkre, fajtánkra és kultúránkra fenekedik a demokrácia báránybőrbe burkolózva, hogy elfajzásra vagy világpolgári hontalanságra csábít, vagy kényszerít.

Maradjunk hát annyiban, hogy amíg nem látszol öregnek, addig mi sem tartunk annak. Igaz, hogy emlékeid mélyebbre nyúlnak az időben, és kíméljen meg bennünket az Isten azoktól a gyermekkori tapasztalatoktól, melyeket kénytelen voltál megismerni: világháború, átvonuló hadak, fosztogató és gyilkoló „felszabadítók”, deportáló „demokraták”, a magyar szó betiltása, az anyanyelv kizárása az iskolából, idegenek betelepítése... Nem sorolom tovább.

Sokatkat összeroppantott vagy magához idomított az a rendszer, téged viszont megedzett és megérlelt. Van, akiben félelmet keltett az igazság felismerése, de téged szólasra kényszerített. Mert „*amikor verset ír az ember, nem írni volna jó...*”. Nem bátorság kell ehhez elsősorban, hanem annak a hite, hogy igazunk van, és nem szabad hazugságban élni, s még ha félünk is, jobb szabadon kínban dacolni vagy meghalni, mintsem gyáván élni.

Köszönjük ezt a töretlen elszántságot, Sándor, amivel minket is biztattál a helytállásra. Köszönjük azoknak is, akik melletted álltak és támogattak ebben. Elsősorban egy asszonynak, aki megszült, felnevelt, akitől kaptad a szót, az igét, akinek te mindig a kisfia voltál, és most is megismogatja hajad egy lehelettel, melyet az ég tengervízétől küld feléd. Mint minden erős várfalban, a te életedben is ott rejtezik ez az asszony, és egy másik, akit te választottál és ő téged, veled együtt ezt a zaklatott és nyugtalan életformát, amin ha akarnál, sem tudnál már változtatni, mert nem élhet tisztán az ember sorsa ellenében. Hogy ez jutalom, avagy büntetés? Azt csak a jó Isten tudja... Ám gyermekeidben, unokáidban folytatódnak a nemzedékek, újra sarjadzik az élet, s a szóból is, a versből is lélek fogan: egyik lábával a földön, másikkal az égben. Azzá leszünk, amerre nézünk.

Minden műved azt az utat igazolja, amire léptél. Az a világot szemlélő kíváncsi ember szólal meg bennük, aki hitelesen vetíti elének a XX. század emberiségének, s főleg a megtépzott Kárpát-medence felvidéki magyar nemzet-részének érzésvilágát, sorskérdéseit és kétségeit. Ez vi-

Az ünneplő • Mihály Molnár László felvétele

szont már nem csak láttelel, mert gyógymódot is kínál, melyet emberségből, hűségéből, önbecsüléséből és a szülőföld iránti végtelen ragaszkodásból kell kikeverni, s hogy ne legyen keserű, lírával, dallal, és szívárványba mártott ecsettel kell színezn.

Azt állítják egyes divatos, szemkápráztató és értelemhomályosító esztétának nevezett kóklerek, hogy ez a népiükhöz és hagyományainkhoz ragaszkodó álláspont elavult, úgymond 19. századi csökevény. Szerencsére ez a lélekrombolás és szellemi kútmérgezés téged nem csábított vakvágányra, mint oly sok kortársadat, akik hasonlatosak a kiapadt kúthoz, melynek környékén már csak dudva terem, aszat és ördögszekér, és ezek a tévelygésükből alig tudnak visszatárlni a normális emberi viszonyokhoz és az irodalomhoz. Úgy hiszem, hogy a te műveid hitvallása azt az üzenetet sugallja megformáltságával, esztétikumával és szellemiségével is, hogy napjainkban az jelenti a megújulást, és ahhoz kell bátorság, ha vissza akarunk térni arra az útra, amelyről a trónok és oltárok ledöntésére szövetkezett nemzetközi pénzügyi arisztokrácia elcsábította a világot: világháborúba züllesztette a társadalmat, áruvá degradálta az alapvető emberi értékeket, érzéseket és vágyakat is... Felvásárolta a művészetet, a könyvkiadókat, a galériákat, a koncerttermeket és a filmstúdiókat. Pokolra kell annak menni, aki ezzel szembeszegül.

Ezért mondom, és higgyétek el barátaim: nem szégyen, hanem igenis erény Balassi és Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey és Vörösmarty, Petőfi és Arany, József Attila vagy Nagy László nyomdokaiba lépni, örökségüket vállalni és folytatni. Hisz éppen ettől vagyunk azok, akik: érző emberek, hites magyarok.

Légy rá büszke, Sándor! Ezért szeretünk, mert

*„Tudod, hogy nincs bocsánat,
Hiába hát a bánat,
Légy, aki lennél: férfi.
A fű kinő utánad.”*

Ezt írta születésedkor az örökkévalóságba tarisznyázó József Attila. S mintha egy pogácsát ledobott volna a búcsi dombok tájára is ringó bölcsőd mellé... S aki ebből egy

*Az apát úr is beállt a dedikáltatók sorába
Mihályi Molnár László felvétele*

A résztvevők egy része • Mihályi Molnár László felvétele

morzsányit is kapott, annak a sorsa megpecsételődött: annak örökös nyughatatlanság, kíváncsiság, alkotóvágy és olthatatlan igazságkeresés és szeretetszomjúság az élete.

S hiába csillapítod verseiddel, regényeiddel, drámai és publicisztikai munkáiddal, és megélhetted újságíróként, szenvedélyes vadászként, színház- és újságalapítóként, dramaturgként és a régió Csemadok szervezeteinek az élén (melynek örökös elnökeként tisztelünk), ez a megbízás és küldetés egy egész életre szól... Adja az ég, hogy még sokáig!

Akkor kerültél ide Kassára és a Bódva mentére, amikor Fábry Zoltán őrhelye üresen maradt, de úgy látjuk, nem betöltetlen. A magad módján ennek is meg kellett felelned, s te nem álltál félre, de nem is maradtál egyedül. Akadtak veled együtt gondolkodó, támogató, tevékeny és lelkes munkatársak, barátok, akik szintén tudták, hogy ezért sem pénz, sem dicséret nem jár, hanem csak zaklatás és neheztelés. Nagyszerű tervek születtek és valósultak meg évről évre, hónapról hónapra: népművészeti fesztivál, Fábry-napok, nyári egyetem, színjátszó fesztivál stb. És Boda Feri volt a számadó juhászod... S talán ez is közrejátszott, hogy otthonra találtál, itt Buzitán.

Ez a veled együtt érző kis közösség köszönt most téged, s általuk népünk megbecsülése fon homlokod köré képzeletbeli babérkoszorút.

Áldjon az Isten téged kegyelmével és szeretetével családod, barátaid körében még sokáig. S együtt reménykedjünk, hogy az idő még megérlel néhány dolgot abból, amiért küzdöttél, éltél. A hajdani vasfüggönyt megette a rozsdá, s egy hét múlva sok-sok „bolond sorompó” tűnik el, itt a falu határából is, ám a lélek tisztaságát őrizni kell akkor is, a szépséges szavakból is tovább kell fenni a dalt, és meg kell fürösztönnünk arcunkat naponta a találkozások derűjében... és az legyen jutalmad, jutalmunk, hogy együtt nézhessük a gazdag aratást, ha beérett a vetés.

Tisztelete és békessége legyen a szántóvetőnek, akinek neve: GÁL SÁNDOR!*

Mihályi Molnár László

* Elhangzott Buzitán december 15-én

Tanárokra emlékezve

Turczel Lajos és Lóska Lajos ürügyén

Az események „kockajátéka” következtében az idén novembertől a Füleki Gimnáziumban, régi alma materemben tanítok magyart és történelmet. Az aulában „ügyelve” figyeltem fel két évszámra a faliújságon, volt történelemtanárom, Lóska Lajos születésének és halálának évszámaira: 1917–1987. A Füleken tartott ez évi Nógrádi Pedagóguskonferencián Böszörményi István volt némettanárom emlékezett – csendes közbenjárásom következtében – Lóska Lajos évfordulóira: születésének és halálának évfordulóira, egyszermind tanár mivoltára és prózaírói tevékenységére. Kevésbé ismert költészetét is felvillantotta egy versével. Turczel Lajos, nemrég elhunyt, volt egyetemi tanárom, évfolyami csoportvezetőm irodalmi kritikáját idézte Böszörményi István Lóskáról tartott emlékeztetőjében, Lóska prózájának méltatása örvéen. Amíg Böszörményi István olvasta az emlékeztetőt, végigfutott emlékezetemben a diákéveknek az a szelete, ami e két tanáregyenységhez kötődik. A kezdet és a vég: az érettségi (történelemből) és az államvizsga (irodalomból) a *Comenius Egyetemen*, Pozsonyban.

Turczel Lajost tavaly ősszel temettük Ipolyszalkán. Elhangzottak a temetésen, megjelentek a lapokban életpályáját értékelő, munkásságát, emberségét, pedagógusi-irodalomkritikusi tevékenységét méltató beszédek, írások. Mindegyik természetes módon nekrológszerű, joga-

san, fenntartás nélkül dicsérő. Jómagam is újra lapozgattam egy-egy kötetét, nem egyszer felidézve olvasás közben hangját, lelkesült, sodró lendületű előadóstílusát. Sajnálom, hogy nem sikerült dedikálnom az összes meglévő könyvét. Jellegzetes, kalligrafikus aláírását az egyetem alatt gyakorta láthattam, ha valamilyen üzenetet hagyott a „csoportvezetőknek”.

Duba Gyula az Új Szó tavalyi december 15-i *Az alapozó dicsérete* című, Turczel életpályáját 1968-ig kísérő írása mélyebb, elemzőbb, mint a halála előtti, születésnap-i köszöntők, vagy halála utáni méltató-értékelő írások. Duba Gyula néhány mondatát lehetetlen nem idézni ezen a helyen:

„Irodalmunk háború utáni kezdeteire, az életörömrre és az eszmei csapdára, amelybe önként besétált, és amelyből csak fokozatosan, nehéz gondok közt eszmélkedve próbált szabadulni. Önmagára kellett ébrednie, hogy kidolgozza alkotói szabadsága méreteit, és megfogalmazza a hiteles irodalom elméletét. Ennek vizsgálatához Turczel Lajos életműve kiváló lehetőséget nyújt. Munkássága a szellemi alapozásnak és irodalmi önformálódásnak a gondolati hajtómotorja volt, különösen az első két évtizedben. Gondolkodásunk folyamatos dilemmája, hogy a második világháború után a semmiből született a csehszlovákiai magyar irodalom. Ennek megértéséhez a probléma természetét kell megértenünk, mintegy a lényegét felfednünk.

A 90 éves Turczel Lajos köszöntése. Balról: Hodossy Gyula, Fazekas József és Végh László

Munkája során az író írónak és az irodalom irodalomnak kell, hogy érezze magát! S hogy ennek a tudatára ébredhessen, és az irodalom megélhesse önmaga létét, ehhez meg kell teremtenie öntudata természetét és fogalomrendszerét, nyelvezetét és értékrendjét, elfogadható nyelvezettel megszervezni és kifejezni életvalóságát.

Az „(élet)valóság” kapcsán eszembe jutott – ki tudja hányadszor Turczel Lajos halála óta – az első óra a tanár úrral a pozsonyi egyetem egyik osztályában. Ez volt az ismerkedő, bemutatkozó óra. Magyar nyelvvel és irodalommal abban évben három „kombináció” nyílt: szlovák és német nyelv és irodalom, valamint történelem. A kor főiskolai jellemzője volt, hogy öt évente nyitottak magyar-történelem szakot. Leendő magyar szakosok a magyar órákon együtt voltunk, a történelem előadásokon a szlovák-történelem szakosokkal pedig közös előadásokon. A történelmet szlovákul – csehül – tanultuk. Turczel első óráján mindenki bemutatkozott. Amikor megmondtam a nevem, s elmondtam, melyik gimnáziumból jöttem, Tanár úr felkiáltott: „Á, te Fehér Laci tanítványa vagy! Akkor te leszel a magyar-történelem csoport vezetője!” S fordult a következő elsőshöz. Valahogy így történt. Nem volt időm elmondani, hogy Füleken 1974-től 1978-ig Dr. Szakó László tanította a magyart, aki nem Pozsonyban végzett a magyar tanszéken. Mindez harminc éve történt, de az emlék ma is éles. Sokáig nem árultam el Tanár úrnak a valóságot.

Duba Gyula gondolatmenetét követve az Új Szóban egy hosszabb idézettel folytatnám: „A korhangulatba – Fábryhoz (Fábry Zoltánhoz) hasonlóan Turczel is – önálló gondolatokkal szól bele, amelyek igazságérzetükkel és egyéniségükkel hatnak ránk. Turczel az elfogadott nézetekkel szemben (is) személyes, olyan hangon mond egyéni véleményt, amely az ő szubjektív igazságára (sic!) épül. Az önálló gondolkodás magatartása ez, egyéni kiállás olyan korban, amikor az irodalom önmaga természetét alakítja, saját lényegét építi, nagyrészt mankókkal jár, és eszmei szemüvegen néz. Turczel az önálló gondolat képviselőként szemlélődik és fogalmaz. Történeti látásra, hiteles gondolatiságra és elméleti fogékonyságra van az irodalomnak szüksége, a készletét klasszikus értelemben Fábry, élő és alakuló minőségében Turczel képviseli. Turczel kritikus-gondolkodói értelemben hatékony alapozó erő lesz. Bírálói krédóját Kritika és mű című esszéjében fogalmazta meg, válaszolva egyúttal a feltételezett szlovákiai magyar irodalomkritika morális és esztétikai értékrendjét s azokat a hagyományokat, amelyeket az egyetemes magyar irodalomból hagyományként számon tarthat. Elsőként Bessenyeit idézi: »a kritikusok jól meghányják-vessék azt, amit a világ elejébe akarnak bocsátani«, int a műkritika felelősségére és gondoskodó fegyelmére, s ehhez még »tudományos alaposságot és igényességet« követel. Majd Bajza Józsefet ajánlja figyelmünkbe: »Kritika kell közöttünk, meg nem kérlelhető és kemény kritika, de részrehajlatlan, de igazságos!« A továbbiakban egyértelműen és követésére utalva mottóként idézi Erdélyi Jánost, aki egyben hazai „őse” lehetne: »Szeretettel, mint mindig, aggo-

dalommal, mint rendesen, szigorúsággal, mint kell, fordulok most író társaimhoz, midőn szólni akarok felőlük a közönség előtt...«

Ezt az esszét is volt alkalmam újra olvasni. Megtaláltam ugyanis Turczel Lajos *Írások mérlegen* című, 1958-ban a Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadónál megjelent kötetét a füleki gimnázium tanári könyvtárában (gondolom, köszönve Fehér Lászlónak), s a kötet első tanulmánya a *Kritika és mű* fejléccel megjelölt szöveg, *Gondolatok irodalomkritikánk helyzetéről* alcímmel. Számomra az volt érdekes, hogy a mérce, az érték az egyetemes (úgymond: régi) magyar irodalom(kritika) – lásd a Duba-idézeteket –, a vizsgálandó anyag pedig a „szlovákiai magyar irodalom”. Ami „a maga első-, másod- és harmadvirágzásból álló folytonosságában – sértődés ne essék – tipikusan középszerű (sic!) irodalom. Nincsenek és nem is voltak József Attilái, Móricz Zsigmondjai és Illyés Gyulái” – írja Turczel. (Ma már feltehetjük, és megválaszolhatjuk a kérdést is, hogy lettek-e?) Számomra az idézet utolsó mondatának kizáró kijelentése elgondolkodtató: József Attila, Móricz Zsigmond és Illyés nem (volt-e) a miénk az ötvenes években (is) és ma (is)? Az államhatár így beleavatkozott az értékítéletekbe is? Valószínűleg így volt. A kritikus értékvizsgálat „terepe” a szlovákiai magyar „életvalóság” volt.

A tanár nagyszerűen előadta a fenti írókat a katedrán, de a (szlovákiai magyar) kritikus számára szükségeltett hasonló volumenű író és költő szlovákiai magyar viszonylatban is, mint voltak ezek hárman Magyarországon. Elgondolkodtatott (már az egyetemen is) ez a látszólagos kettősség: az irodalomtanár és a (szlovákiai magyar) kritikus. Vagy nem volt ez kettősség, nem volt ez egyfajta kettős tudat? Hanem természetes „életvalóság”?

Turczel szerint éppen a rimaszombati születésű Győry Dezsőnek volt esélye, hogy elérhesse a „legjobb európai mértéket”. Érdemes idézni Győry-értékelését: „A leendő lángész isteni fáklyája itt még nem gyulladt meg sehol, legfeljebb itt-ott gyulladozni kezdett. Az első- és másodvirágzás idején talán Győry Dezső költészete termelte ki legnagyobb mennyiségben a fáklya lángra lobbantásához szükséges hófokot (sic!). Tematikájával és problémáival európai színvonalú költészet volt ez, és a szlovákiai ma-

A szerző Turczel Lajos kézírataival • Kovács Réka Nikolett felvétele

gyar etnikum népi és egyetemes emberségét megrázó hitelességgel fejezte ki. A forma egyenértékű kiérése hiányzott talán még ahhoz, hogy Győry költészete elérhesse a legjobb európai mértéket.” A „fáklya” mint szlovákiai magyar irodalmi „(esszé)allegória” – egy sajátos nyelvezetnek, egy kritikai nyelvnek saját kategóriája.

Ezért a sajátos nyelvezetért (is) érdemes újraolvasni Tanár úr könyveit. Duba Gyula így látja a turczeli kritikai nyelvet: „Turczel kritikusi credója első esztétikai manifesztumunk. A Kritikai utóhang (1955) című tanulmánya Fábry munkái nyomán született, de Turczel egyéni hangján, céljai szellemében szól. Elvi álláspontjával kezd, kritikai alapvetésként vázolja a valósághoz kötődését és értékelő szempontjait. Mintha tudná, hogy valaminek a kezdetét alapozza. Ösztönösen érzi vállalkozása természetét. Mintha a műről beszélve magát is meggyőzné, hogy igaza van. Fábry azt mondta: változni és változtatni! Turczel talán úgy gondolja: tanulni és tanítani! Alkalmazza szempontjait, ám közben tisztázza (is) érvényüket, tudatában van, hogy általa fogalmazódnak meg és nyernek bizonyítást. Nemcsak bírálataival, hanem elméleti tételeivel is gyarapítani akarja a kritika nyelvét és a köztudatot. Az ideológia bizonyítatlanul hirdeti tételeit, axiómákként, Turczel módszere más: bizonyítja (is) igazát.

A turczeli realizmusnak fel van adva a lecke: kimunkálni és megfogalmazni irodalmi kánonunk természetét, valóság- és történelemszemléletét, esztétikai és morális értékrendjét. De úgy megalkotni, hogy amit az irodalom ösztönösen tesz, az a kánonban tudatosuljon. Reformkori igény: a közös igazság legyen a törvény. A kisebbségi sorsot, a magyarság léthelyzetét és történelmi tragikumát csak morális értelemben lehetett megjeleníteni. Turczel azonban a műben nem a vélt vagy valós kisebbségi és közösségi igazság deklarálását keresi, sokkal inkább ennek az igazságnak a hiteles megjelenítését, bonyolult lelkiségének árnyalt kifejeződését. A történelmi tények súlyának megtételeiben szívesen hagyatkozik Fábryra, de a sérelmeket, a szenvedést nem túlozza el. Szükszavúan tényszerű marad, tudja, hogy a megéltek felidézése amúgy is hullámverést okoz a köztudatban. Úgy gondolja, térjünk a lényegre: nézzük az alkotást, a műveket! Fábry helyzet-elemzései, vallomásos ítéletei gyakran érzelmileg fűtöttek, szenvedélyesek és néha romantikusan morálisak, a Turczelí tömörek, tényszerűek, reálisak. Részben nemzedéki, másrészt alkati különbözőségük: Turczel realizmusa Fábry kesernyés romantizmusából folyik. Talán patetikus a vox humana eszménye, de magatartásnak keményen realista lehet.” – írja Duba.

A Kritikai utóhang című tanulmányesszé szintén olvasható az Írások mérlegen című kötetben, s jó néhány oldalon foglalkozik egy másik rimaszombati költő, Veres János költészetével, aki a vox humana (Győry Dezső eszmeiségének) követőjeként (is) ismert. Olvassunk bele a turczeli nyelvezetbe a Veres-kritika kapcsán:

„Veres Jánosról beszélve okvetlenül meg kell említenünk még költészetének olyan vonásait, amelyre Fábry és Rácz [Olivér] kritikái is rámutattak. Ifjú költőink közül

Veresben él legintenzívebben történelmi és irodalmi hagyományunk. Verseiben közbülső motívumként, spontánul, erőltettség nélkül állandóan felbukkannak ennek a hagyományoknak értékes, élő és lelkesítő elemei. Dolgozóinkról (sic! – ez is a nyelvezet egyik korjellemző frazeológiája) készített portréiban felvillan Vak Bottyán és Dózsa egy-egy arcvonása, a bányász és olvasztár karjának ereje Kinizsi malomkövet emelgető karjához hasonlít...”

Turczel Lajos szellemisége hitelesen rögzíti irodalmunk kezdeteinek fél emberöltőnyi korszakát. Amikor 1967-ben kiadta műtszemléletünk alapkönyvét, a Két kor mezsgyéjén című kultúrtörténeti monográfiát, klasszikus művet alkotott. Teljes mű a vajudó időben. A napokban a kötetet ismét kiadta a Madách Posonium.

„Készülődik a »prágai tavasz«, irodalmunkban immár a háború utáni harmadik nemzedék fészkelődik. Majd hatvannyele augusztusa jön, s másokkal együtt Turczel aláír egy tiltakozó állásfoglalást. A későbbiek során ez „bűnnek” minősülhetett, olyan politikai véteteknek, melynek következményei megfosztják őt a lehetőségtől, hogy irodalmunk „gazdája” lehessen. További – nem kevésbé eredményes – munkája, életútja már új történet. Hasonló mély nyomokat hagyó és fontos, ám más természetű.” (Duba Gyula)

Jómagam tíz évvel később – 1978-tól – kerültem személyes kapcsolatba Turczel Lajossal. A tanárral, a pedagógussal, a csoportvezetővel. Könyveit már az egyetem alatt gyűjteni kezdtem. Ahogy Csanda Sándorét, Jakab Istvánét, a nemrég elhunyt Garaj Lajosét – aki Héphaisztosznak szólított, ha jókedve volt – Jaroslava Pašiakováét, Zeman Lászlóét. Azt, hogy nem Fehér László tanította a Füleki Gimnáziumban a magyart, csak valamikor talán a harmadikban mondhattam el neki. Ki is rúgott huszadik századi magyar irodalomból, amikor Tóth Karsival (a somorjai Fórum Intézet igazgatója) a lakásán vizsgáztunk. Több mint valószínű, hogy nem amiatt, hogy nem Fehérnél érettségiztem. Megbámultuk hatalmas könyvtárát. Ma is őrzök egy ajándékot: az Új Szó első számának egy példányát kaptuk mindketten.

Az egyetem után néhányszor találkoztunk Turczel tanár úrral Rimaszombatban is. Vendégül láthattam fiatal házaspár korabeli kétszobás odúnkban, amikor hazafelé tartott egy kassai előadásáról Vadkerty Katalin társaságában. A sofőr természetesen Tóth Károly volt. Elküldte 2002-ben egy előadásának szövegét Szombathy Viktorról, hogy olvassam fel helyette, mert betegsége miatt nem tudott eljönni. A kézzel írott kéziratot a rimaszombati székhelyű Református Gyűjteményeknek adományozom, B. Kovács István igazgató veszi át a kéziratot.

Állítólag valaki – talán éppen Turczel, vagy Egri Viktor? – azt üzenté Lóska Lajosnak, hogy tegye le a tollat. Nem biztos, hogy így volt, s még kevésbé biztos, hogy az a valaki Turczel volt. Csak Turczel Lajos kritikusi mivolta „tolakodik” egy - meglehet - amolyan „szlovákiai magyar” értelmiségi pletyka irányába a tudatomban, és azt sem tudom már, kitől hallottam, de megjegyeztem egy kollégiumi beszélgetés alkalmával, hogy volt történelemta-

nárom rossz író bizonyos vélemény szerint.

Megszereztem Lóska Lajos köteteit is.

Azon az ominózus Nógrádi Pedagógustalálkozón Czene Csabával, az egyik füleki alapiskola történelemtanárával (volt gömöralmági tanítványommal) beszélgettünk Lóska Lajosról. Szerinte az Őt perc az élet az egyik legjobb történelmi regény, amit olvasott.

Kovács Tibor

Garaj Lajos (1932–2008)

Veszteséggel kezdődött az idei év: január 7-én távozott az élők sorából földink, a gömöri születésű Garaj Lajos. A mindig víg kedélyű, a diákok által szeretett tanár a szlovákiai magyar felsőoktatás egyik nagy öregje, a pozsonyi *Comenius Egyetem Bölcsészka Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének* előbb adjunktusa (1956-tól), majd docense (1988-tól) volt egészen nyugdíjazásáig.

A Miglészpatakon született Garajt tanári pályája mellett irodalomtörténészként és műfordítóként tartották számon. Elsősorban a magyar–szlovák irodalmi kapcsolatokat, a modern magyar irodalmat és az egykori Gömör vármegye irodalmát kutatta.

Nagy ambíciókkal lépett az irodalmi életbe, azt a célt tűzve maga elé, hogy a szlovák olvasóknak tolmácsolja az addig lefordíthatatlan értékeket az újabb magyar irodalomból. Olyan példák álltak előtte, mint Emil Boleslav Lukáč, Valentin Beniak vagy Ján Smrek, akik nagyszerű versfordításukkal sokat tettek azért, hogy a szlovák kulturális közvélemény megismerhesse a magyar költészet gyöngyszemeit. Garaj regények egész sorát ültette át magyarból szlovákba, és írt hozzájuk előszót.

Tudományos kutatásának fókuszában két írófejedel-

Garaj Lajos

münk állt, akikhez folyamatosan visszatért: mindenkéltől Móricz Zsigmond és Madách Imre, akinek fő művét, *Az ember tragédiáját* történelmi, filozófiai és irodalmi vizsgálódásnak is alávetette. Mély szakmai alapossággal foglalkozott Madách szlovák fogadtatásával.

Kevesen tudják, hogy az 1968-as események után Garaj Lajos hatásos és figyelemre méltó művészeti formáját találta meg a tiltakozásnak: bibliai ihletésű verseket írt. A nehézségeknek „köszönhetően”, amelyeket a normalizáció időszakában karrierje útjába gördítettek, Garaj Lajosnak megkésve, csak 1978-ban sikerült megvédenie a modern magyar regényről írt kandidátusi munkáját, annak köszönhetően, hogy egyik opponense Ivan Kusý professzor volt, aki nagyra értékelte az előterjesztett munka hozadékát az irodalomtudomány számára. Ebben a munkában, amely 1997-ben jelent meg könyv alakban, a szerző Móriczon kívül a Nyugat-nemzedék több tagjával foglalkozik: Kaffka Margittal, Kosztolányi Dezsővel és Németh Lászlóval. Garaj Lajosnak azonban talán legösszetettebb munkája Gömör megye irodalmi és kulturális múltjával foglalkozik. Garaj ezt a művet szlovák nyelven publikálta, és életében hiába remélte, hogy megjelenik magyarul is. Talán halála után akad kiadó, amely felvállalja?

(kövi)

Főbb művei

1. A magyar felvilágosodás és a reformkori irodalom. Egyetemi tankönyv. Pozsony, 1960
2. Mesterházi Lajos: Štvornohý pes (A négy lábú kutya). Regény. Ford. Uo. 1963
3. Sánta Ferenc: Piata pečat' (Az ötödik pecsét). Regény. Ford. Uo. 1967
4. Szabó Magda: Eszterine dve tváre (Eszter két arca). Regény. Ford. Uo. 1968
5. Mytológie sveta (A világ mitológiái). Ford. Uo. 1973
6. Hernádi Gyula: Pevnosť (Az erőd). Regény. Ford. Uo. 1973
7. Duba Gyula: Skok do neznáma (Ugrás a semmibe). Válogatás. Ford. Uo. 1976
8. Köpeczi Béla: Ídea, dejiny, literatúra (Eszme, történelem, irodalom). Tanulmány. Ford. Uo. 1980.
9. Gemer a Malohont (Gömör és Kishont). Monográfia. Uo. 1997
10. Moderný maďarský román (Modern magyar regény). Monográfia (Királyhelme), 1997.

Tavalyi halottunk: Bódi Bertalan (1915–2007)

Valószínűleg mindenkinek, még a legelvetemültebb iskolakerülőnek is volt legalább egy kedvenc tanára. A hatvanas évek végén, amikor a tornaljai gimnáziumba (akkori nevén: Általános Műveltséget Nyújtó Középiskola) kerültem, egy sor alapos felkészültségű és emberségből is jeleset nyújtó tanár oktatott az ottani alma materben. Nyilván sosem tudom meg, vajon akkor jártam volna jobban, ha a rozsnyói gimnáziumba íratnak be a szüleim, vagy ha édesapámra hallgatok, és a patinás kassai ipariban tanulok tovább. Mindent összevetve, azt hiszem, Tor-

Bódi Bertalan

nalja jó döntés volt.

Azt sem tudhatom, a korszellem szülte (akkoriban ért véget a rövidre sikeredett prágai tavasz, s éppen utolsó alapiskolás vakációknál, 1968 augusztusában rohanták le az országot az oroszok) vagy más oka lehetett, de a tornaljai gimnázium szelleme – a szocializmus dacára – liberális és kifejezetten kellemes volt. Elsősorban osztályfőnökünk, a matematikát és fizikát tanító Hadvezető Rudolfnak, a pedáns és kissé különcnek számító, a történelmet és esztétikát kisujjából elegánsan rázogató Zsámbok Tamásnak, s nem utolsó sorban Bódi Bertalan tanár úrnak köszönhetően, aki a magyar irodalom szeretetét próbálta belénk oltani. Ha egyszer valaki veszi a fáradságot, és felvázolja a háború utáni középfokú magyar oktatás tanárainak arckép-sorozatát, valamennyien előkelő helyen fognak szerepelni.

Külön hely illeti Bódi Bertalant. Már a megjelenése különleges volt: általában tízkilónyi könyvvel a hóna alatt rohogott be az osztályba (mindig sietett). A könyvhalmot az asztalra suhintotta, galambósz fejről lekapta kalapját, és akkora vehemenciával fogott a tananyag ismertetésébe, mint egy rövidtávfutó. Nekünk, vásott kölyköknek mindig szolgáltatott okot, hogy jó kedvre derüljünk. Karmesteri teljesítménynek sem volt utolsó, ahogyan vezényelt bennünket, s mi kórusban fújtuk az időmértékes verselést. Egyik legmaradandóbb emlékem mégis egy kis „malőr”, amit Kosztolányi Dezső versikéje okozott, az Ilona. Világéletemben utáltam a biflázást, Kosztolányi Dezső meg akkoriban nem tartozott a kedvenceim közé, így, amikor tanár úr kihívott, csak makogtam. Hogy kiségitzen, ő kezdte: „Lenge lány...” Én pedig mondtam utána: „Lenge lány...” Tanár úr: „Aki szó...” Visszhang: „Aki szó...” „Holdvilág...”, folytatta tanár úr, „holdvilág”, mondtam

én. „Hát bizony, fiam, ez a teljesítmény is holdvilág!” – közölte a harmadik sor közepén, és beírta a szekundát. Szégyenem leírhatatlan volt. Attól fogva mindig megtanultam a verset. Annál is inkább, mert nem akartam csalódást okozni neki. Láttam a szemén, hogy szomorú.

Mint említettem, elég vásott, kezelhetetlen társaság gyűlt össze ebben az osztályban. Aki törekedett, a többi azt is igyekezett visszahúzni. Mintha a gömöri falvak ocsúját hintették volna szét a folyosón, hogy valami tréfás szelő egy osztályba terelje ezt a bandát. Persze lehet, hogy túl szigorú vagyok ennyi idő után, de így is kész csodának tűnik, hogy közülünk néhány ember vitte valamire az életben. Személy szerint éppen a galambósz Bódi Bertalanak köszönhetem, hogy egy életre eljegyeztem magam az írott nyelvvel, a költéssel. Mindig hálával gondolok rá, mert ő volt a nagybetűs Tanár Úr, s számomra az is marad örökké.

(kövesdi)

Bódi Bertalan állomásai:

Gömörskáros, 8 éves népiskola (12 év),

Tornalja, nemzeti iskola (2 év),

Sajógomör, 8 éves középiskola illetve 9 éves alapiskola felső tagozata (12 év),

Tornalja, gimnázium (16 év).

Szaktárgyai: magyar nyelv és rajz, de tanított szlovák konverzációt, esztétikai nevelést valamint latin nyelvet, sőt rövid ideig kémiát és ábrázoló mértant is.

1968-ban tagja az iskolaügyi minisztérium mellett működő nemzetiségi tanácsadó testületnek, ahol magyar nyelvű főiskolák szervezését szorgalmazza.

A Csemadok tornaljai területi választmányának örökös tiszteletbeli tagja.

Faedény Ipolymyitráról, Ladóczki Vilmos gyűjteményéből
Gecse Attila felvétele

Fábry János-emléknap Rimaszombatban

Tavaly decemberben múlt kerek 100 esztendeje annak, hogy meghalt Fábry János. A jeles személyiségre január 19-én emlékeztünk Rimaszombatban. A emlékűnnep a *Gömör-Kishonti Múzeumban* kezdődött, ahol megkoszorúztuk azt az emléktáblát, amely a múzeualapító Fábry Jánosnak és munkatársainak állít emléket. A jelenlévőket **Olga Bodorová** igazgatónő köszöntötte. Az intézmény kis kiállítást is készített, amely bepillantást engedett a vele kapcsolatos emlékanagyba.

Az ünnepi közgyűlés a *Tompa Mihály Református Gimnázium* dísztermében zajlott. A szép számban megjelenteket, köztük a Fábry család tagjait Debrecenből és Nagyvázsonyból **Bodnár Mónika** üdvözölte. Ezt követte **Erdélyi Gézá**nak, a *Szlovákiai Református Keresztyén Egyház* püspökének az ünnepi köszöntője.

Mikszáth Kálmán: *Fábry János* c. lírai emlékezését **Povinszky Elvira** olvasta fel.

Fábry János rendkívül sokoldalú szolgálatáról **B. Kovács István**, **Olga Bodorová**, **Gaal Lajos**, **Sebők Attila** és **Bodnár Mónika** szólt (az elhangzott előadások szerkesztett változata a *Lássátok, feleim* c. rovatban olvasható), majd **Puntigán József** a losonci szülőváros korabeli emlékeit idézte fel. **Hizsnyan Géza** Fábry János emlékének ápolását mutatta be.

Az előadásokat a *Fábry János Díj* átadása követte.

B. Kovács István laudációjában kiemelte a Fábry család elkötelezettségét, rámutatva arra is, hogy a család **ifj. Fábry Zoltán** személyében mártírt is adott a magyarságnak. A Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület úgy döntött, hogy a díjat a családnak adományozza. A hivatalos indoklás szerint: „*Alapítója és örökös tiszteletbeli tagja halálának századik évfordulójára emlékezve, a nevét viselő Fábry János Díj adományozásával fejezi ki köszönetét a névadó leszármazottainak önzetlen szolgálatukért, amelyet Fábry János szellemiségének megőrzése terén, a magyarság érdekében végeztek és végeznek.*”

A család nevében **Fábry Szabolcs**, az ünnepelt ükunokája, Nagyvázsony polgármestere vette át a díjat. A család bizalmának és megbecsülésének jeleként átadta a *Református Tudományos Gyűjtemények* gondozásába, megőrzésre azt a nemzeti színű zászlót, amelyet nagyapja az 1938. évi visszacsatolást követően kapott Rimaszombat városától.

Balázs István zárszavát követően a megjelentek felkeresték **Fábry Aranka** és **id. Fábry Zoltán** sírját a köztemetőben.

(szerk.)

Koszorúzás Fábry János és munkatársai emléktáblájánál • Gece Attila felvétele

A tanácskozás megnyitása. Balról: Bodnár Mónika, Erdélyi Géza, Sebők Attila, Fábry Szabolcs • Gecse Attila felvétele

Fábry Szabolcs az átvett díjjal • Gecse Attila felvétele

Emlékoszlop Péderben

A Bódva völgyének egyik kisközségében, Péderben október 27-én emlékoszlopot avattak, melyet a Debrecen melletti Vámospéres néhány polgára ajándékozott a községnek a rossz emlékű december 5-én tartott népszavazás csorbájának lelki kiköszörülésére, a Felvidéken élők önbecsülésének, magyar nemzeti tudatának erősítésére. A jeles napot ökumenikus istentisztelettel nyitotta meg a helyi református templomban **Dr. Gábor Bertalan** római kat. esperes, pápai káplán, **Lucskai András** református esperes, **Gajdo József** kat. plébános és **Fecsó Ivett** helyi református lelkész nő közreműködésével. A szervezést a Csemadok énekkara vállalta, amiben kimagasló szerepe van **Köböl Zoltánnak**, **Soltész Istvánnak**, **Fazekas Lászlónak** és az énekkar minden tagjának, akik ezen felül sütöttek, főztek, díszítettek, és a műsoruk is csodálatos volt. Az iskola udvarán felavatott emlékoszlop felirata: VOLTUNK – VAGYUNK – LESZÜNK – MARADUNK. Az ünnepi est a művelődési házban folytatódott, ahol a II. Bódva völgyi dalos találkozó keretében fellépett Sajósenye (Hu), Köröm (Hu), valamint a környékről Debrőd, Tornaújfalu éneklőcsoportja, a buzitai citerazenekar, valamint a szépsi *Vox Columbella* Kórus, amely az istentisztelet áhítatát és az emlékoszlop avatásának hangulatát is emelte ezen a napon. A falu tiszteletbeli péderieknek fogadta az ajándékozót, a fafaragót és a rézlemezből készült korona-dísz készítőjét.

(M.M.L)

Az emlékoszlop • Mihályi Molnár László felvétele

Istentisztelet a helyi református templomban • Mihályi Molnár László felvétele

„Az igaznak az emlékezete áldott”

Nagy Ákos Róbert, a *Gömöri Református Egyházmegye* esperese fogalmazott így azon a szép ünnepségen, amelynek során a múlt év szeptember 15-én felavatták Sajószentkirályon **Szent László** király egészalakos, de kicsinyített szobor-mását a kastély udvarkertjében. A szobrot **Ligárt Lajos** polgármester és az alkotója, **Mag Gyula**, vecseklői születésű, jelenleg Pozsonyban élő szobrászművész leplezte le. Jelen voltak a történelmi egyhá-

zaink képviselői, a politikai, társadalmi és kulturális közelet képviselői, valamint számos érdeklődő.

Ezen a napon fogadta be soraiba Sajószentkirályt és Sajókirályit a *Szent Király Szövetség*, amelynek számos képviselője jelent meg az ünnepségen Magyarországról és az erdélyi Kalotaszegről.

Az ünnepi koszorúzáson a társadalmi, kulturális és politikai szervezetek képviselői mellett a *Matica slovenská* helyi szervezete is leróta kegyeletét. Szép köztéri alkottással gazdagodott Gömör.

(szerk.)

Az emlékmű megáldása

Ligárt Lajos polgármester (balra) átveszi a Szent Király Szövetségbeli tagságot igazoló oklevelet

Volt egyszer egy iskola

A Tornaljai Mezőgazdasági Középiskolára emlékeztek

Az első iskola volt, amelybe pedagógusként először beléptem. Messziről jöttem, de befogadott. Légköre, szelleme, tettekre kész diáksága olyan ösztönző volt számomra, hogy rövid időn belül otthon éreztem magam benne. Az első, eseményekben gazdag napokban még nem gondoltam, hogy a próbálkozásnak szánt bátortalan pályakezdés után tizenöt évet fogok eltölteni az ökonómiai irányzatú *Tornaljai Mezőgazdasági Középiskolában*, a gömöri városkában pedig több mint harminc esztendő. Szeretett iskolám 1958-tól 1986-ig működött Tornalján. 1986-ban a fenntartó a rendszerváltás előtti évekre jellemző módon, a politikai erők segítségével, az iskola pedagógusainak és az iskola szülői közösségének kitartó küzdelme ellenére az iskolát egyesítette a jobb feltételekkel működő rimaszombati *Közgazdasági Középiskolával*.

Tornalja a kanyargó Sajó folyó és a Turóc találkozásánál a befogadó nagyobbik bal partján, a sejtelmes Baglyos domb lábánál húzódik meg szerényen. A mostanság reményteljesen fejlődő gömöri kisváros a két folyó völgyének amolyan fellelővára, a törékeny gömöri falvak szelleme, üzleti központja. Aki ritkán látogat ide, jobban érzékeli a változásokat, mint az itt élők. Ebben a több mint hétszáz éves múlttal dicsekedő városban működött az én iskolám, amelyben, nagyon kevés kivétellel, tanár és diák jól érezte magát és szolgált a tudásszerzés szent ügyét. A középiskolai szakmai vetélkedőkön diákjai ezt gazdagon bizonyították.

Az iskolának szlovákiai vonzáskörzete volt, s lehetőséget adott a magyar tannyelvű alapiskolák tanulóinak továbbtanulni a négyéves, a gimnáziumok tanulóinak pedig a kétéves felépítményi tagozaton. Csaknem minden tanévben volt levelező tagozat is, amelyen szakérettségít lehetett tenni, ötéves tanulmányi időben.

2007. október 13-án mozgalmas és emlékezetes napnak lehettek tanúi a régi iskola pedagógusai, öregdiákjai és az érdeklődők. Az iskola első két osztályának (melyekben **Szalay János** és **Ivarg Milan** voltak az osztályfőnökök) végzettjei 45 éves érettségi találkozót szerveztek, s csaknem teljes létszámban jelentek meg a 20 éves érettségi találkozón **Kovács Izabella** tanítványai is. A három érettségi találkozó alkalmából a régi iskolában emléknapot tartottak, s ez alkalmából emléktáblát lepleztek le az iskola falán, melynek szépen felújított épületében most a *Tornaljai Gimnázium* működik. A tábla, melyet **Juhász István** mérnök, első végzett kezdeményezésével és kitartó igyekezetével az iskola régi tanárai és volt diákjai készítettek, maradandón őrzi az iskola emlékét, keretét, melybe a táblát helyezték, **Igo Aladár** hanvai fafaragó készítette. Az emlékezetes alkalmon a mintegy 60 öregdiákon kívül ott voltak az iskola egykori tanárai: **Szalay János**, **Herényi Béla**, **Tóth László**, **Tóth János**, **Balázs László**, **Pákozdy Klára**, **Lóczy Kászló**, **Jóba Mihály**, **Kovács Izabella**.

A találkozás öröme...

A főszervező Juhász István

Az emléktábla

Az emléknapot **Dubovszky László**, Tornalja polgármestere nyitotta meg, aki méltatta az iskolának a városban betöltött szerepét, megköszönte a volt tanári kar áldozatos munkáját és a rangot, melyet az iskola a városnak adott fennállása idején. Az iskola emlékének tisztelgett **Galo Pál Vilmos** is, a Tornaljai Gimnázium igazgatója, aki az emléknapházigazdájaként biztosította a jó hangulatú osztályfőnöki órák lebonyolítását a gimnázium épületében.

Két volt igazgató, Tóvik László és Jóba Mihály élménydús megemlékezésben elevenítette fel az iskola működését. Előbbi az iskola és diákjai teljesítményét emelte ki, amit országos szinten is elismertek, utóbbi az iskola történetének és az életben vállalt szerepének adott nagyobb teret.

A Tornaljai Mezőgazdasági Középiskola jó eredményeinek kovácsai az igényes tanárok voltak. Az igazgatói tisztiséget időrendi sorrendben **Podhora József**, **Berze István**, Tóvik László, Jóba Mihály és **Gyömbér Béla** töltötték be. Az első végzetek tablóján a következő tanárok fényképei láthatók: Podhora József, Berze István, **Takács Lajos**, Szalay János, Herényi Béla, **Kardos István**, Ivarg Milan, **Bartosik János**, Fekete Izabella, Pákozdy Klára, **Horenyitzky Sámuel**, **Guzy Jenő**, **Kasza Katalin**.

Az iskola osztályainak száma tanévenként 8–11 között mozgott, 220–250 diákkal. Működésének 28 éve alatt a nappali tagozaton 1840 diák érettségizett, ebből 1615

közgazdasági irányzaton, 225 műszaki szakon. Levelező tagozaton 580 hallgató végzett, tehát az érettségizők létszáma 2420. Az elérhető adatok szerint főiskolát és egyetemet nyolcvanán végeztek. Az iskola végzettjei a gazdasági szféra minden ágazatában helytálltak, s jelenleg is találkozhatunk velük az ország keleti határától a nyugatiig a vállalatokban, hivatalokban és a társadalmi élet sok területén. Diákja volt többek közt **Mikola Anikó** költő, **Petrács Anna** színművész, **Megyeri Andrea** és **H. Zsebik Sarolta** publicisták.

A maradandó élményt nyújtó találkozó és emléknaphoz tartozó befejezése volt az a hálaadó istentisztelet, amelyet a hanvai református templomban tartottak az esti órákban. Az élményt fokozta a hanvai gyülekezet férfi és női karának éneke, **Csonka Marika**, Salzburgban élő hegedűművész felejthetetlen játéka és **Beregi Péter** gyönyörű tenorja. Az emlékezés napja a magyar himnusz akkordjaival ért véget a templomban.

Az iskola, amely magában hordozta az alma mater igazi küldetését, a tudásszerzést, 1986-ban ugyan megszűnt Tornalján, de tovább él volt diákjai munkájában, szellemiségében és a szívekben.

Jóba Mihály

Könyvről – könyvre

Molnár Imre – Szarka László (szerk.): **Otthonatlan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójára.** (MTA Kisebbségkutató Intézet, Kecskés László Társaság, 234 oldal, 7 szövegek közi 11 kép, mellékletben: 9 ff képpoldal, Komárom, 2007.)

A könyvet **Sólyom László** előszava és **Koncsol László** írása vezeti be. Három fejezetbe rendezve összesen 15 szerző (**Stefan Šutaj** kivételével magyarországi és felvidéki magyar kutatók) tekinti át a problémakör egészét, amelyeket még felvidéki visszaemlékezések egészítenek ki. Az utóbbiak között olvasható *Mind bűnös, mert magyar* címen **Ibos Istvánné Zsámbok Piros**nak a folyóiratunkban közölt emlékezése (aki azonban nem ipolybalogi – ahogy a könyvben szerepel – hanem nagybalogi!) A munkát a lakosságcsere-ről kötött egyezmény szövege és az esemény kronológiája egészíti ki. Minden felvidéki magyar asztalán ott a helye ennek a munkának!

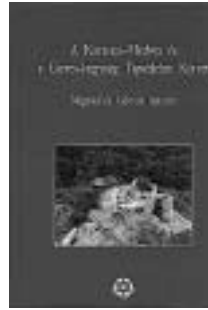
Czenthe Zoltán: Otthonok 2. (Gömör-Kishonti Téka 12. Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület, 184 oldal, Rimaszombat, 2006.)

A Gömöri Atlantisz c. sorozat 4. köteteként megjelent könyv szerves folytatása az *Otthonok 1.* kötetének. A könyv a K-tól P-ig terjedő települések vonatkozó emlékeit tartalmazza, a régió épített örökségébe enged sajátos bepillantást, s teszi mind teljesebbé a sorozatot.

Mífnik-Mérföldkövek. Adalékok Ipolyság város történetéhez. (Szerkesztette: **Pálincás Tibor.** Kiadta Ipolyság városa a KT Könyv és Lapkiadó útján, 86 oldal, 2007.)

Az igényes kivitelű, krétapapíron, teljes színnyomással készült kétnyelvű kiadvány a XXVI. Honti Kulturális Napok keretében megszervezett konferencia anyagát tartalmazza. **Mahulányi József** a *Keresztútról* c. írásában a Hont megyében található keresztutakat mutatja be (Selmechánya, Bernecebaráti, Kemence, Nagymaros, Ipolyszalka, Szob). **Danis Ferenc** *Százéves az ipolysági honti kálvária* címen foglalja össze a témát. **Pálincás Tibor** *Ipolyság – rövid történelmi áttekintés* c. dolgozatában összefoglalja az egykori megyeszékhely múltját. **Bendikné Szabó Márta** dolgozatának címe *Az ipolysági vármegyeház törvényszéki szárnyának bővítése a Honti Múzeum dokumentumainak tükrében.* Minden írást gazdag képanyag egészíti ki.

A Karancs-Medves és a Csereshegység Tájvédelmi Körzet Nőgrád és Gömör határán (A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság Monográfiái – 2. Sorozatszerkesztő: **Baráz Csaba.** Szlovák és angol összefoglalás, földrajzi nevek mutatója, 382 oldal, Eger, 2007.)

„A magyarországi és szlovákiai természetvédelem együttműködése – közel húsz éve – a két terület védetté nyilvánításának előkészítése időszakában kezdődött. Eredményeként létrejött az országhatár mentén közvetlenül csatlakozó két védett természeti terület. A munka természettudományi kutatások, faj- és élőhelyvédelmi tervek és programok megvalósításával, a közös ismeretterjesztési, oktatási és nevelési tevékenység megindításával és a két ország polgárait egyformán szolgáló bemutatóhelyek, tanösvények kialakításával folytatódott.

Az elmúlt két évtized közös munkája alapozta meg azt a döntést, hogy az összegyűlt ismeretanyagot az érdeklődők elé tárjuk. A teljesség igényével indított munka olyan hatalmas terjedelmű lett, amit ésszerű határok közé kellett szorítani, és könyv formába rendezni, szerkeszteni. A szerzők és a szerkesztők összehangolt munkája eredményeként megszületett a kötet, ami a térség alpműveként összegzi az eddigi eredményeket, és lehetőséget teremt a következő nemzedékek további munkálkodására.” – olvashatjuk az előszóban.

A két védelem alatt álló terület bemutatását követően *A természet világa* c. fejezetben 12 tanulmány ad összegző áttekintést. *A Táj- és kultúrtörténet* c. fejezet 15 tanulmánya a történelmi múlt, a népiélet és gazdálkodás témakörében fogant. *A természetvédelem múltja, jelene és jövője* c. fejezetben 5 tanulmány enged betekintést a témába.

Ózdi kistérség. (Szerző: **Dobosy László,** szerkesztette: **Sike István.** 260 oldal, Ózd, Inka Kiadó, 2007.)

Az ízléses kiállítású, teljes színnyomással készült munka bemutatja a térség természeti viszonyait, történelmi vázlatot ad, majd az épített környezetről ad áttekintést. Ezt követi a gazdaság, a társadalmi szerkezet, a szolgáltatások és az idegenforgalom ismertetése. A munka nagyobb részét a 29 település bemutatása teszi ki, Arlótól Upponyig. A könyvet angol és német nyelvű összefoglaló, irodalomjegyzék és adattár zárja.